

Derfor skal vi holde fast i det klassiske videnskabsideal

af Kai Sørlander

Kai Sørlander er filosof - læs om Sørlander efter artiklen, der første gang blev bragt i *Kontrast* den 15. november 2022.

Det er nu snart tre måneder siden, at min seneste bog *Den rene fornufts struktur* udkom. Den var på forhånd sendt til forskellige personer og medieredaktioner, så den kunne blive anmeldt eller blot omtalt og dermed blive kendt for en større kreds. Men mig bekendt har den ikke fået nogen omtale og er hverken blevet inddraget i den generelle eller i den mere akademiske debat.

Det er en skæbne, som mange bøger i dag lider. De bliver ikke anmeldt og når ikke ud til en bredere offentligheds kendskab. Skal en bog hives ud af anonymiteten, så skal den bæres af noget, som gør den speciel. Den skal være skrevet af en person, som er kendt i forvejen, og som alene derved gør bogen interessant. Eller den skal have et særligt indhold, som i sig selv gør den værd at forholde sig til. Hvad min bog angår, så kan den kun kvalificere sig på indholdet. Så spørgsmålet er, om den har et indhold, som gør den værd at forholde sig til. I modsat fald er det jo forståeligt, at den er blevet ignoreret.

Hvad drejer bogen sig om? Til at begynde med kan siges, at den er gennemført filosofisk. Den beskæftiger sig med det grundlæggende filosofiske spørgsmål, som kan formuleres på flere måder. Formuleret på én måde drejer spørgsmålet sig om, hvorvidt rationaliteten selv er rationel, eller om den dybest set hviler på et irrationelt

valg. Formuleret på en anden måde drejer spørgsmålet sig om, hvad der rationelt kan begrundes at være således nødvendigt, at det ikke under nogen omstændigheder overhovedet kunne være anderledes. I grunden er der tale om to forskellige aspekter af det samme spørgsmål. Og min bog argumenterer for et bestemt svar på dette spørgsmål. Argumentationen er vanskelig, og jeg skal ikke her forsøge at redegøre nærmere for den. Blot vil jeg gøre opmærksom på, at det følger af spørgsmålet selv, at man ikke konsistent kan udelukke muligheden af et gyldigt svar, fordi en sådan udelukkelse rent principielt må være selvmodsigende. (Den vil selv stå dér, hvor den udelukker, at noget kan stå).

Det næste spørgsmål er så, hvorvidt bogens særlige tankeindhold gør den værd at inddrage i den offentlige og akademiske debat. Det afhænger af, hvad der i forvejen karakteriserer denne debat. Overordnet set er debatten kendetegnet ved en stor usikkerhed om grundlagsspørgsmål. Det er symptomatisk for situationen, at universiteterne står i et dilemma. På den ene side – og traditionelt – er universiteterne fælles vidensbanker for samfundet. De er opbygget og understøttet af det demokratiske samfund med henblik på at give de demokratiske borgere en fælles viden, hvorudfra de på kvalificeret vis kan deltage i den demokratiske beslutningsproces. Det forudsætter, at universiteterne i deres forskning må være underlagt krav om konsistens og efterprøvhed. På den anden side er der inden for universiteternes rammer og på deres grund fremstået forskningsmiljøer – især inden for samfundsvidenskab og humaniora – som anser det traditionelle videnskabsideal for at være udtryk for en partikulær – vestlig, heteroseksuel og patriarkalsk – kultur, og som mener, at andre partikulære idealer bør nyde en tilsvarende anerkendelse. Men i så fald kan universiteterne ikke opfattes som en fælles vidensbank for samfundet. De to idealer er altså uforenelige; og det er kun, hvis det første gælder, at universiteterne er berettigede til den samfundsmæssige særstilling, som de for indeværende nyder. Så hvis de fortsat skal være berettigede til denne særstilling, så skal de altså gendrive – og dermed uddrive – de forskningsmiljøer, som

undergravet det traditionelle videnskabsideal.

Denne videnskabelige selvkritik burde være en helt central opgave for universiteterne. Og den har fundet sted, dog endnu uden at kunne sætte sig afgørende igennem. Den fik et prægnant udtryk med ”Sokals hoax”; og den har givet sig udslag i bøger som *Higher Superstition* af Paul Gross og Norman Lewitt og *Cynical Theories* af Helen Pluckrose og James Lindsay. Herhjemme kan nævnes bøger som Henrik Dahls *Den sociale konstruktion af uvirkeligheden*, Kåre Fogs *Humaniora: videnskab eller varm luft* og nu senest Torsten Skovs *Pseudoforskning*. I disse bøger kan man finde en kritik af nogle af de teorier, som undergraver det traditionelle videnskabsideal inden for samfundsfag og humaniora, og en kritik af konkret forskning, som bygger på disse teorier. For så vidt lever den videnskabelige selvkritik altså; men stærk nok til at kvæle de videnskabsundergravende forskningsmiljøer har den hidtil ikke været.

Med min bog gives kritikken af opløsningen af det traditionelle videnskabsideal et dybere perspektiv. For jeg går ikke primært ind i en kritik af den moderne opløsning af videnskabsidealet. Jeg går derimod primært ind i et konkret forsøg på at

give rationaliteten – og dermed videnskabsidealet – et principielt nødvendigt grundlag. Helt konkret så blotlægger jeg det grundlag, som forsvaret for det traditionelle videnskabsideal dybest set behøver for at kunne stå på fast grund. Det er dette, som burde give min bog en central plads i den løbende diskussion om videnskabsidealets universelle gyldighed og om universiteternes plads i samfundet.

I det hele taget kan betydningen af denne diskussion ikke overvurderes. Den gælder spørgsmålet om, hvorvidt universiteterne har tilstrækkelig rationalitet til at opretholde det fælles rationalitets- og videnskabsideal. Hvis de ikke har det, så bliver det et åbent spørgsmål, om den almindelige befolkning har tilstrækkelig rationalitet til at opretholde demokratiet. Hvis universiteterne spreder teorier om, at der ikke er en fælles universel rationalitet, som forpligter os alle i samme grad, så medvirker de til at svække den rationalitet, som befolkningen behøver for at kunne opretholde demokratiet. Så svækker universiteterne befolkningens demokratiske potentiale, i stedet for at styrke det. Politisk set er det vejen til tragedie. Derfor er kampen for at holde universiteterne fast på det traditionelle videnskabsideal så vigtig.

FOTO: STEEN RAASCHOU

Om Kai Sørlander

Kai Sørlander, født 1944, har studeret filosofi ved Københavns Universitet og skrevet guldmedaljeafhandling om Wittgensteins tidlige filosofi. Derefter gik Sørlander sin egen vej og udviklede en selvstændig filosofisk position, som Georg Henrik von Wright, Wittgensteins efterfølger som professor i Cambridge, har karakteriseret som ”post-wittgensteinsk kantianisme”. Denne filosofi er primært udarbejdet i bøgerne *Det uomgængelige* (1994), *Den endegyldige sandhed* (2002) og *Indføring i filosofien* (2017). Derudover har Sørlander også skrevet flere politisk-filosofiske bøger, blandt andet *Om menneskerettigheder* (2000), *Forsvar for rationaliteten – religion og politik i filosofisk perspektiv* (2008) og *Den politiske forpligtelse – det filosofiske fundament for demokratisk stillingtagen* (2011). Endvidere har Sørlander også skrevet en lang række kronikker og artikler.

Kai Sørlanders introduktion til *Den rene fornufts struktur*

Filosofien spørger efter den dybeste sandhed om verden og vor situation i verden: det, som under ingen omstændigheder kunne være anderledes. Dette spørgsmål har filosofferne gennem historien

forsøgt at besvare. De har opstillet forskellige filosofiske systemer, men ingen har vundet almen tilslutning; og det er i dag en udbredt opfattelse, at de filosofiske systemers tid er forbi. I stedet har man affundet sig med, at der ikke er nogen endegyldig sandhed, men at der kun er partikulære og lokale sandheder.

Denne position er imidlertid selvmodsigende. Man kan ikke konsistent benægte, at vi kan nå frem til en endegyldig og universel sandhed om vor situation i verden, fordi denne benægtelse i så fald selv må få status som en endegyldig og absolut sandhed om vor situation i verden.

Derfor lever vor kultur på en fundamental misforståelse af vor situation i verden. Og derfor gælder det om at få denne misforståelse ryddet af vejen. Det betyder, at vi skal begynde forfra med at stille det filosofiske spørgsmål helt fra bunden – og med forståelsen af, at vi ikke kan udelukke muligheden af et gyldigt svar, fordi en sådan udelukkelse vil være selvmodsigende.

Det er dette, som gøres i denne bog. Det vises helt konkret, hvorledes man skal gå frem for at afdække det system af indbyrdes definerede grundbegreber, som må være forudsat enhver mulig virkelighedsbeskrivelse og enhver mulig beskrivelse af vor situation som personer. Og dermed gives i princippet et endegyldigt svar på den filosofiske spørgen.

Forlaget ELLEKÆR ApS
www.ellekar.dk

Publiceret december 2022
Grafisk udformning: Dorte Pugliese
Billedredaktion: Jens Ellekær

Dette skrift er licenseret under en
Creative Commons Kreditering-
Ikkekommerciel-Ingen afledninger 4.0
International-licens.